ศรีทวารวดีฯ ที่นครปฐม

รองศาสตราจารย์ ดร.สฤษดิ์พงศ์ ขุนทรง

ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

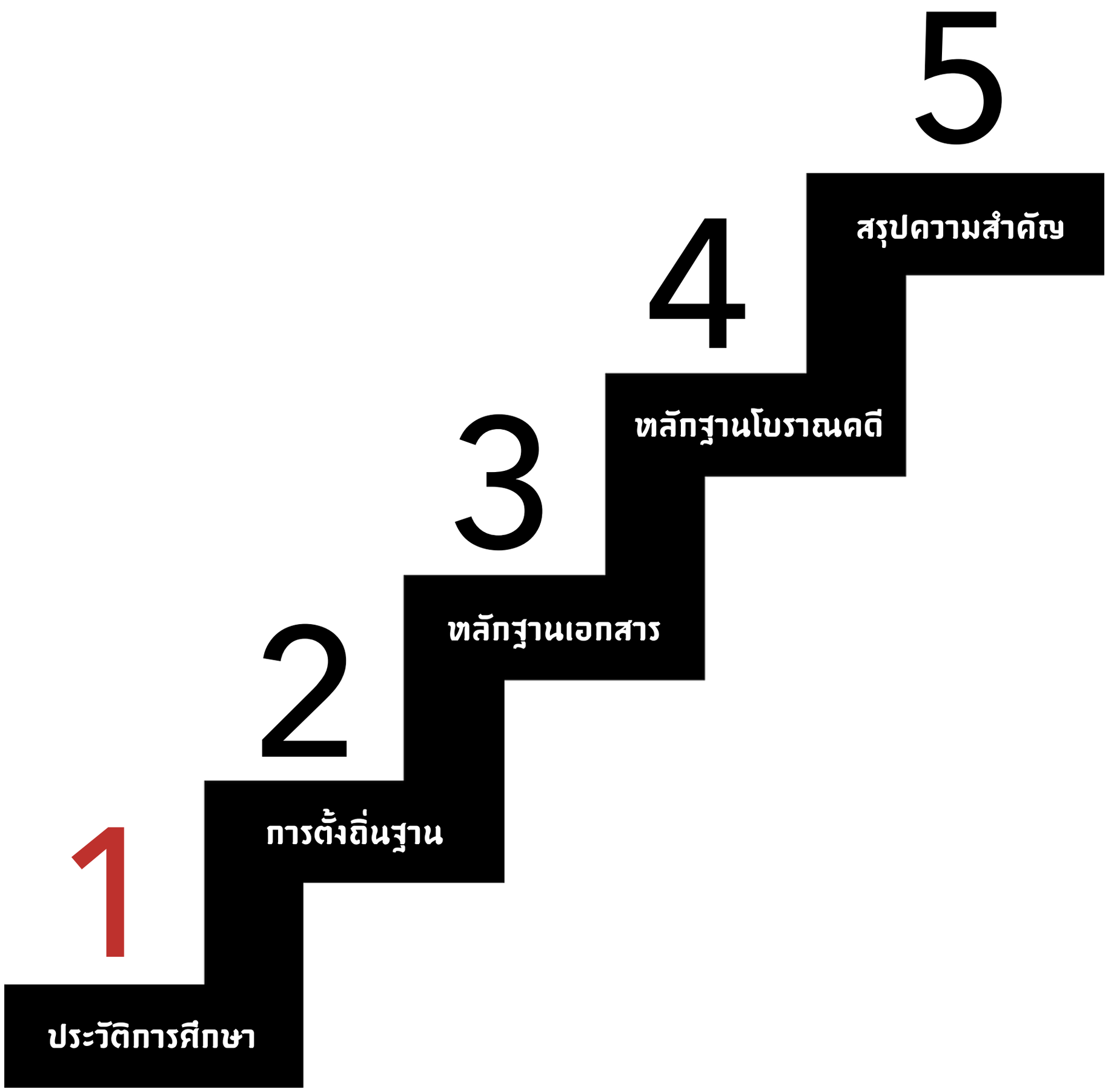
5
สรุปความสำคัญ
4
หลักฐานโบราณคดี
3
หลักฐานเอกสาร
2
การตั้งถิ่นฐาน
1
ประวัติการศึกษา

"…. **ได้ชันสูตรขุดลงไปดู**ลึกสองศอกบ้างสามศอกบ้าง พบอิฐยาวศอกหนึ่งหน้าใหญ่สิบสองนิ้ว หน้าน้อยหกนิ้ว ก็เป็นพื้นอยู่ พิเคราะห์ดูเห็นจะเป็นพระเจดีย์เดิมจะพังลงมา มีผู้ศรัทธามาเกลี่ยอิฐให้เป็นเกาะขึ้น แล้วมาก่อเป็นพระเจดีย์ทรงกลมขึ้นอีกคราวหนึ่ง…" (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์)

ศาสตราจารย์ปิแอร์ ดูปองต์ (Pierre Dupont)
สำรวจและขุดศึกษาที่เมืองนครปฐม
พ.ศ. 2482 - 2483

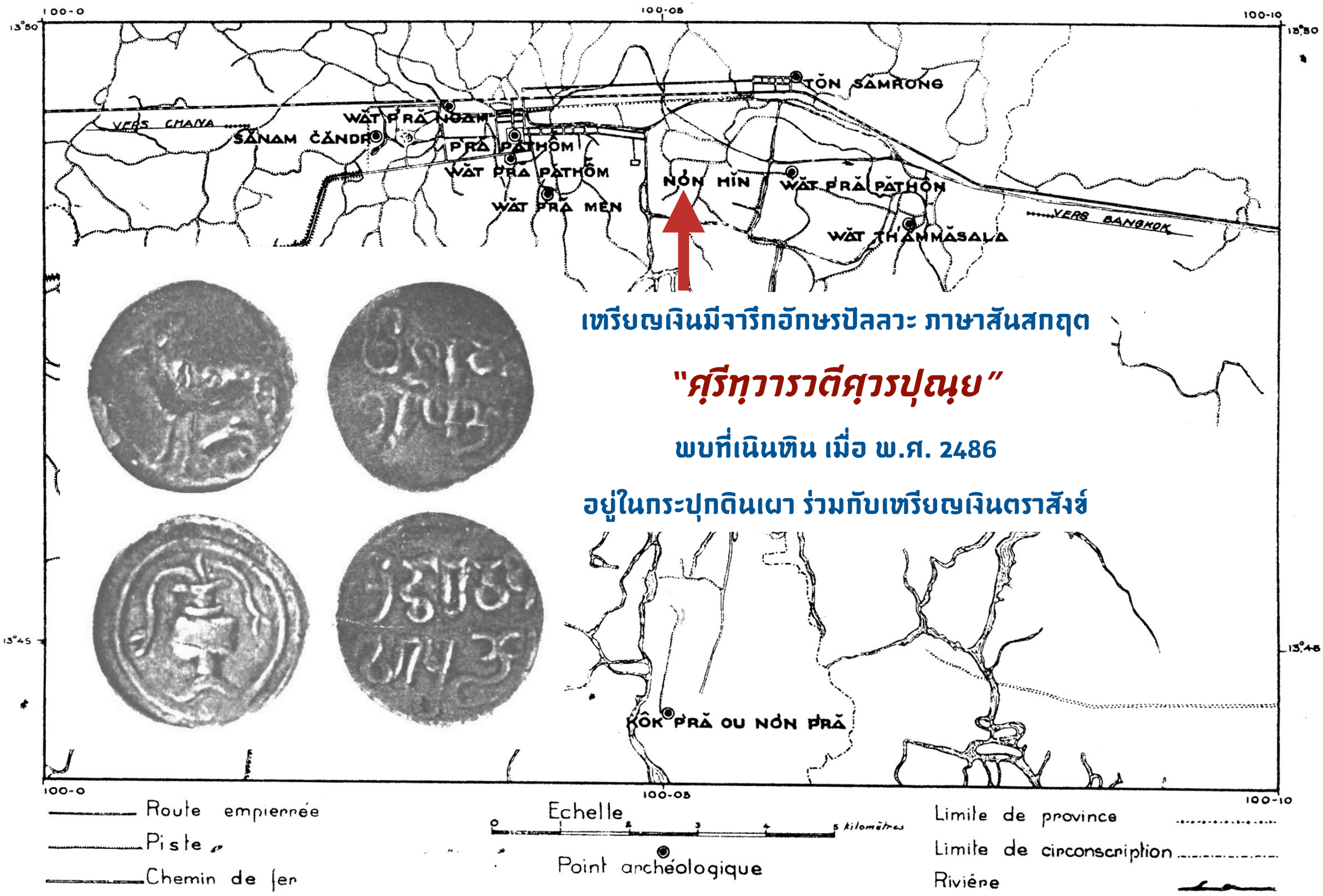

เหรียญเงินมีจารึกอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต

"ศฺรีทฺวารวตีศฺวรปุณฺย"

พบที่เนินหิน เมื่อ พ.ศ. 2486

อยู่ในกระปุกดินเผา ร่วมกับเหรียญเงินตราสังข์

Carte archéologique de la province de Năkʿôn Cʿăi Sí (cf. p. 365).

Pierre Dupont, L'archéologie mône de Dvāravatī (Paris : Publications de l'École française d'Extrême-Orient, 1959), Carte C.

" เมืองโบราณแห่งนี้มีความรุ่งเรืองสูงสุดในศตวรรษที่เท่าใด เริ่มมีชุมชนมาอยู่อาศัยตั้งแต่เมื่อใด และทิ้งร้างไปเมื่อใด " (รายงานการขุดค้นที่ตำบลพระประโทน พ.ศ. 2524)

ช่วงเวลาที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดของชุมชนที่เมืองนครปฐมโบราณ น่าจะอยู่ในสมัยทวารวดี ช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 - 14 และคงทิ้งร้างไปในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเดินของแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านเมือง

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
ดร.ผาสุข อินทราวุธ

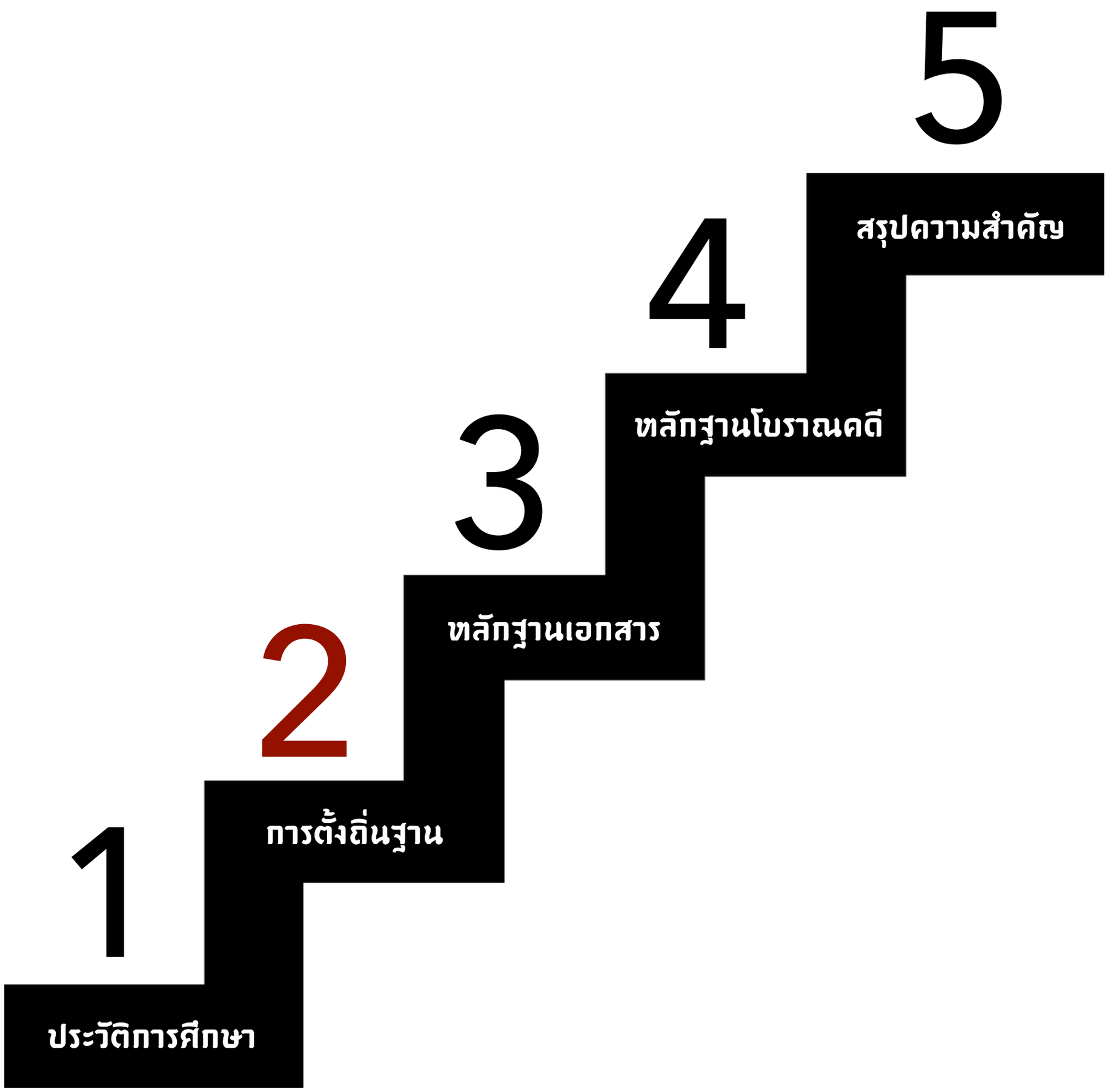
5
สรุปความสำคัญ
4
หลักฐานโบราณคดี
3
หลักฐานเอกสาร
2
การตั้งถิ่นฐาน
1
ประวัติการศึกษา

เมืองนครปฐม
วัดพระงาม
พระปฐมเจดีย์
พระประโทณเจดีย์
จุลประโทนเจดีย์
วัดธรรมศาลา
วัดพระเมรุ
โบราณสถานทวารวดี

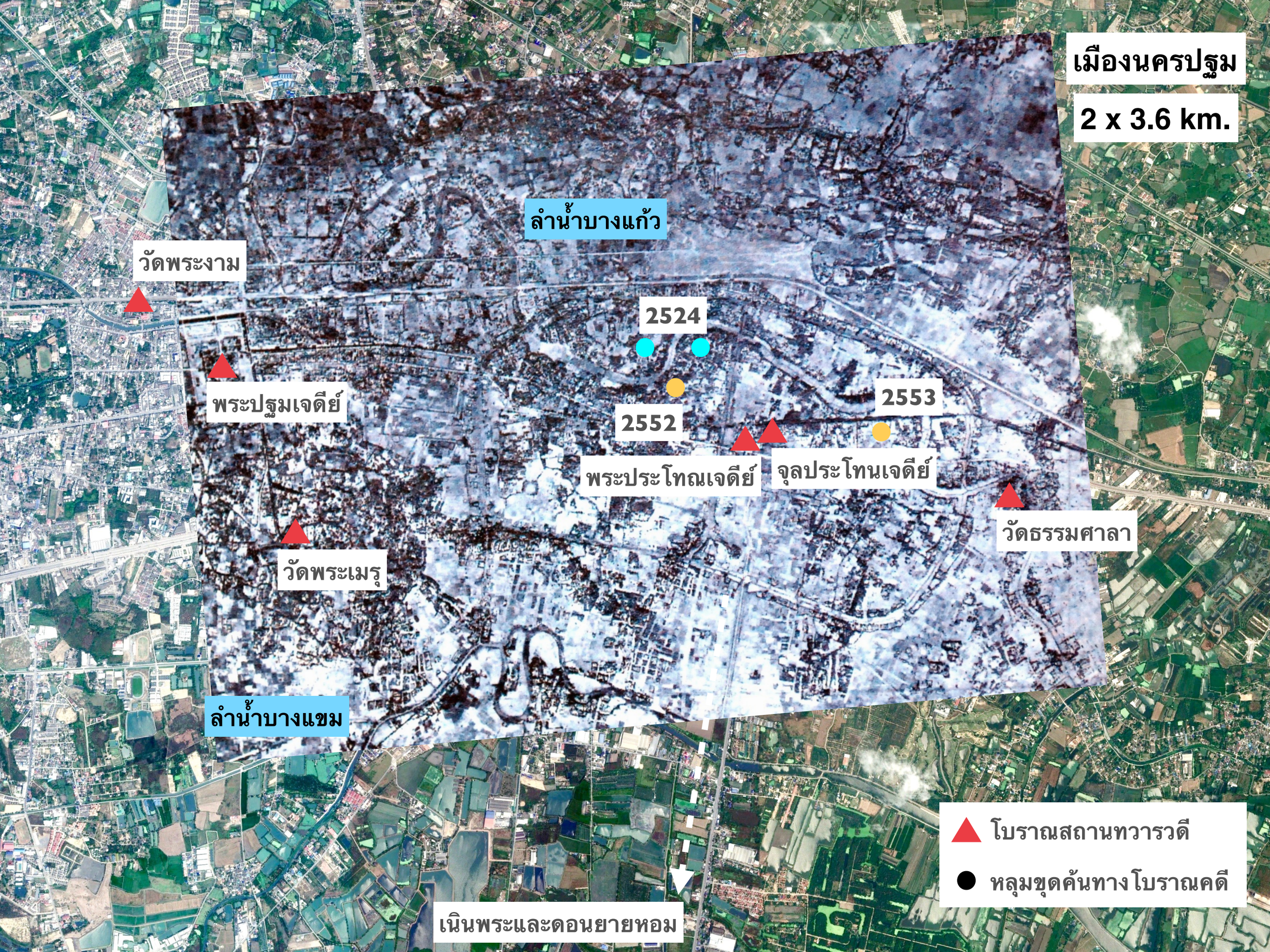
เมืองนครปฐม
2 x 3.6 km.
ลำน้ำบางแก้ว
วัดพระงาม
2524
พระปฐมเจดีย์
2553
2552
พระประโทณเจดีย์
จุลประโทนเจดีย์
วัดธรรมศาลา
วัดพระเมรุ
ลำน้ำบางแขม
โบราณสถานทวารวดี
หลุมขุดค้นทางโบราณคดี
เนินพระและดอนยายหอม

ตารางแสดงขนาดพื้นที่ภายในคูน้ำคันดินของเมืองโบราณสมัยทวารวดี				
เมือง	**อำเภอ**	**จังหวัด**	**กว้าง (m.)**	**ยาว (m.)**
อู่ทอง	อู่ทอง	สุพรรณบุรี	750	1,650
คูเมืองเดิมบางนางบวช	เดิมบางนางบวช	สุพรรณบุรี	510	560
นครปฐมโบราณ	**เมือง**	**นครปฐม**	**2,000**	**3,600**
กำแพงแสน	กำแพงแสน	นครปฐม	757	803
คูบัว	เมือง	ราชบุรี	800	2,000
ศรีมโหสถ	ศรีมโหสถ	ปราจีนบุรี	700	1,550
พระรถ	พนัสนิคม	ชลบุรี	750	1,500
ขีดขิน	บ้านหมอ	สระบุรี	620	620
ลพบุรี	เมือง	ลพบุรี	1,000	1,450
ซับจำปา	ท่าหลวง	ลพบุรี	704	834
บ้านคูเมือง	อินทร์บุรี	สิงห์บุรี	650	700
อู่ตะเภา	มโนรมย์	ชัยนาท	800	1,000
การุ้ง	บ้านไร่	อุทัยธานี	450	450
บึงคอกช้าง	สว่างอารมณ์	อุทัยธานี	500	500
จันเสน	ตาคลี	นครสวรรค์	700	700
ศรีเทพ (เมืองใน)	ศรีเทพ	เพชรบูรณ์	1,200	1,400
ศรีเทพ (เมืองนอก)	ศรีเทพ	เพชรบูรณ์	1,400	3,000
เสมา	สูงเนิน	นครราชสีมา	1,755	1,845
ฟ้าแดดสงยาง	กมลาไสย	กาฬสินธุ์	1,000	1,800

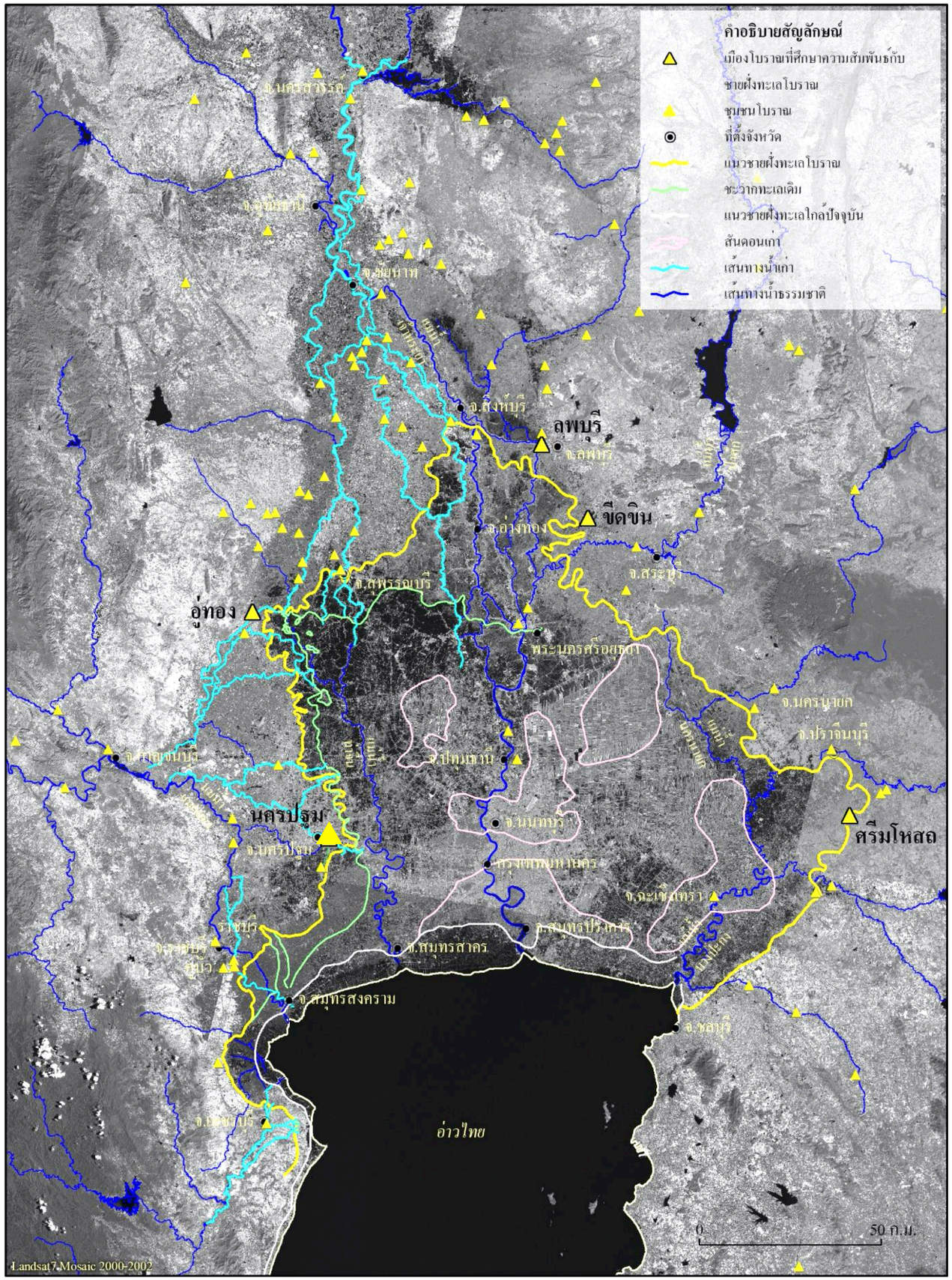

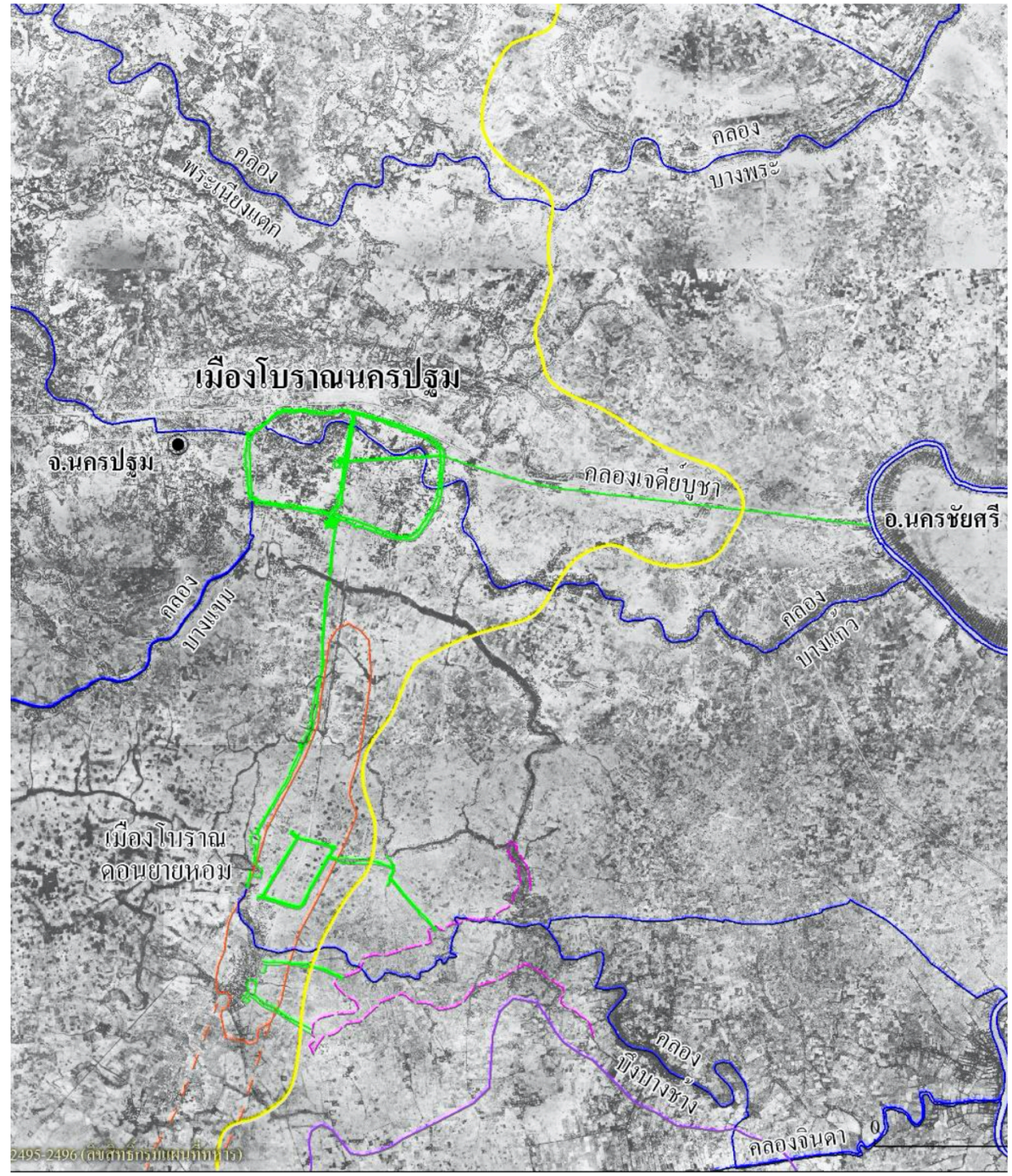

ชวลิต ขาวเขียว และคณะ (2561)

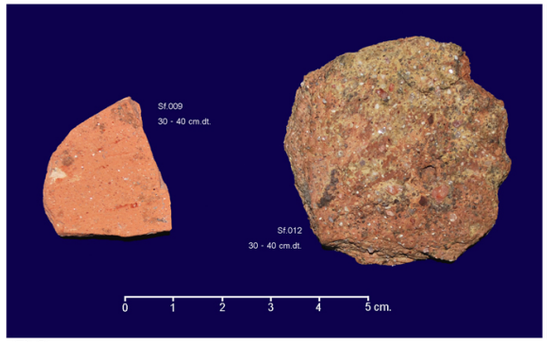

เบี้ยดินเผา

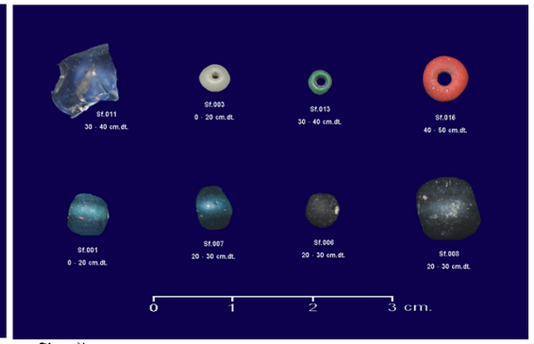

ลูกปัดแก้ว

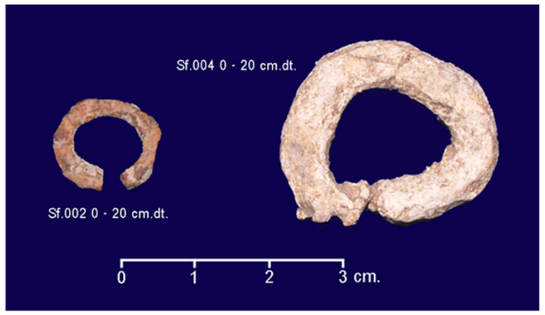

ห่วงโลหะ

ชิ้นส่วนพวยกา

การขุดค้นที่ตำบลธรรมศาลา พ.ศ. 2553 >>

การขุดตรวจด้วยเครื่องมือออเกอร์

"หลวงแม่" ช่วยหาโบราณวัตถุ

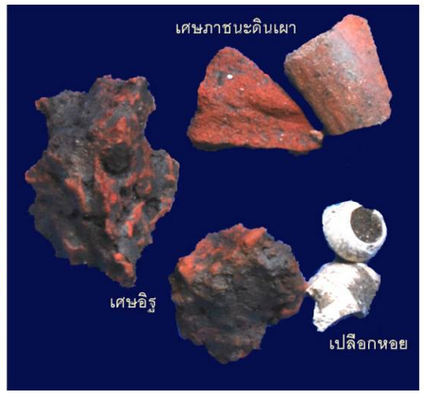

การขุดค้นภายในวัตรทรงธรรมกัลยาณี พ.ศ. 2553

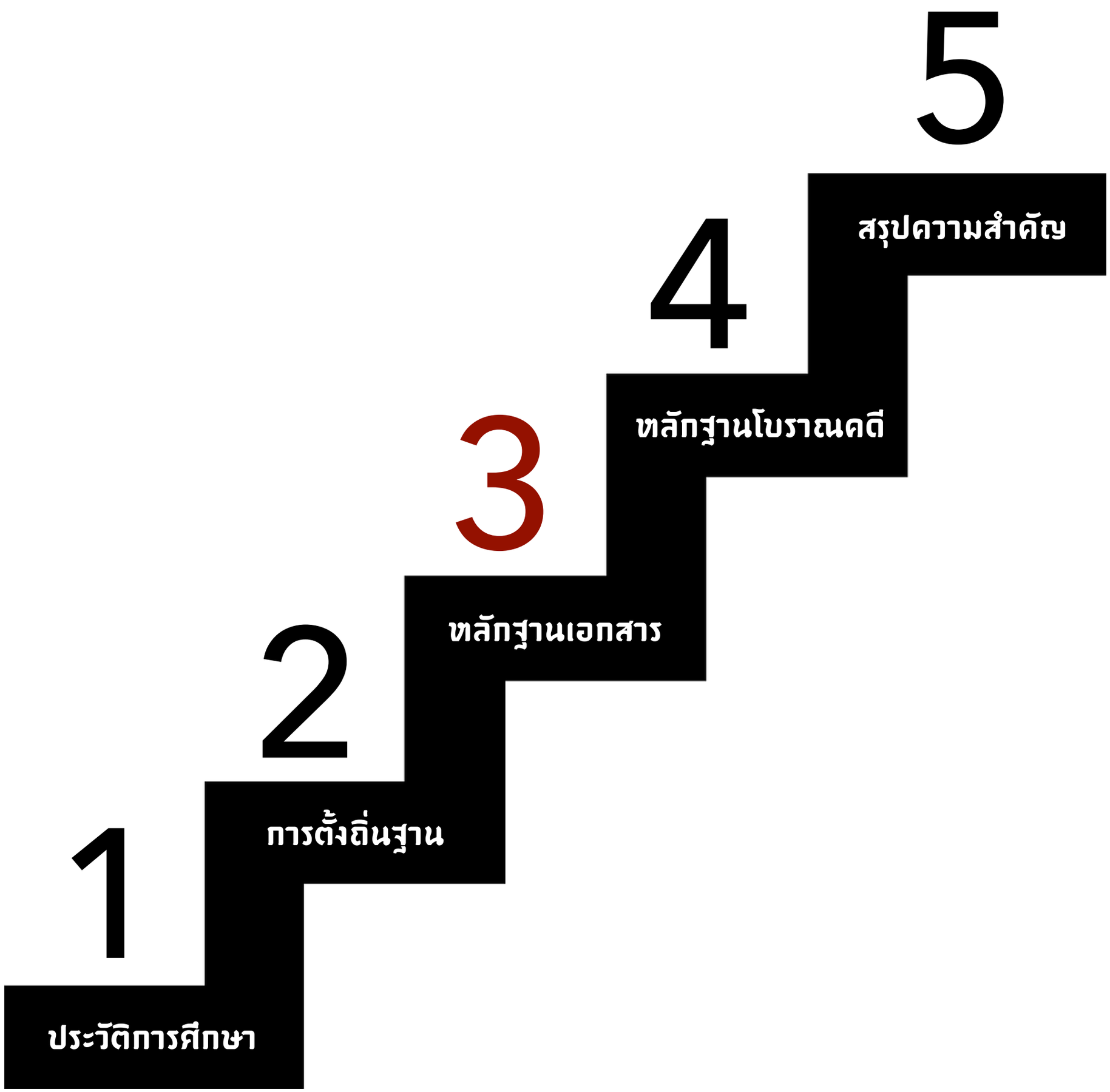
5
สรุปความสำคัญ
4
หลักฐานโบราณคดี
3
หลักฐานเอกสาร
2
การตั้งถิ่นฐาน
1
ประวัติการศึกษา

จารึกหลักที่ 2
วัดศรีชุม สมัยสุโขทัย
เล่าเรื่องราวของ
พระมหาเถรศรีศรัทธา ฯ
ผู้เป็นหลานของพ่อขุนผาเมือง
ได้เดินทางจาริกไปยัง
อินเดียและศรีลังกา
ก่อนกลับเข้ามาในไทย
ได้กล่าวถึงข้อความว่า
"แล้วบริบวรณพระธาตุหลวง
ก่อใหม่เก่าด้วยสูงได้ร้อยสองวา
ขอมเรียกพระธม นั้นแล
สถิตครึ่งกลาง
นครพระกฤษณ์..."

ศักราชในตำนาน
เมืองนครไชยศรี (นครปฐม)

พ.ศ. 1133 พราหมณ์บรรจุโทณะไว้ในเรือนหิน

พระเจ้าศรีสิทธิไชยพรหมเทพ
มาจากเมืองมโนหันใกล้เมืองยศโสธร
สร้างเมืองหลัง พ.ศ. 1133

สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา

ปโทณ
เมื่อสาง
สาสนาได้
1199 ปี

พระประโทณเจดีย์

ศักราชในตำนาน เมืองนครไชยศรี (นครปฐม)

พ.ศ. 1133 พราหมณ์บรรจุโทณะไว้ในเรือนหิน

พระเจ้าศรีสิทธิไชยพรหมเทพ
มาจากเมืองมโนหันใกล้เมืองยศโสธร
สร้างเมืองหลัง พ.ศ. 1133

ปโทณ
เมื่อสาง
สาสนาได้
1199 ปี

ศักราชของ “โถวเหอ” ในสารานุกรมทงเตี่ยน

โถวเหอเป็นที่รู้จักของจีน
ตั้งแต่สมัยราชวงศ์สุย

(พ.ศ. 1132 – 1161)

โถวเหอส่งบรรณาการ
ถวายจักรพรรดิถังไท่จง
พ.ศ. 1181
พ.ศ. 1183
พ.ศ. 1192

ประเทศโถวเทอมีการค้าขายแลกเปลี่ยนอย่างเสรี ไม่มีการเก็บภาษี ชาวเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย ... โดยมีชุมชนที่เป็นตลาดใหญ่ 6 แห่ง ในการค้าขายแลกเปลี่ยนใช้เหรียญเงินตราที่มีขนาดเล็กเป็นสื่อกลาง **ประชากรส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา** โดยใช้ภาษาเขียนที่แตกต่างไปจากจีน

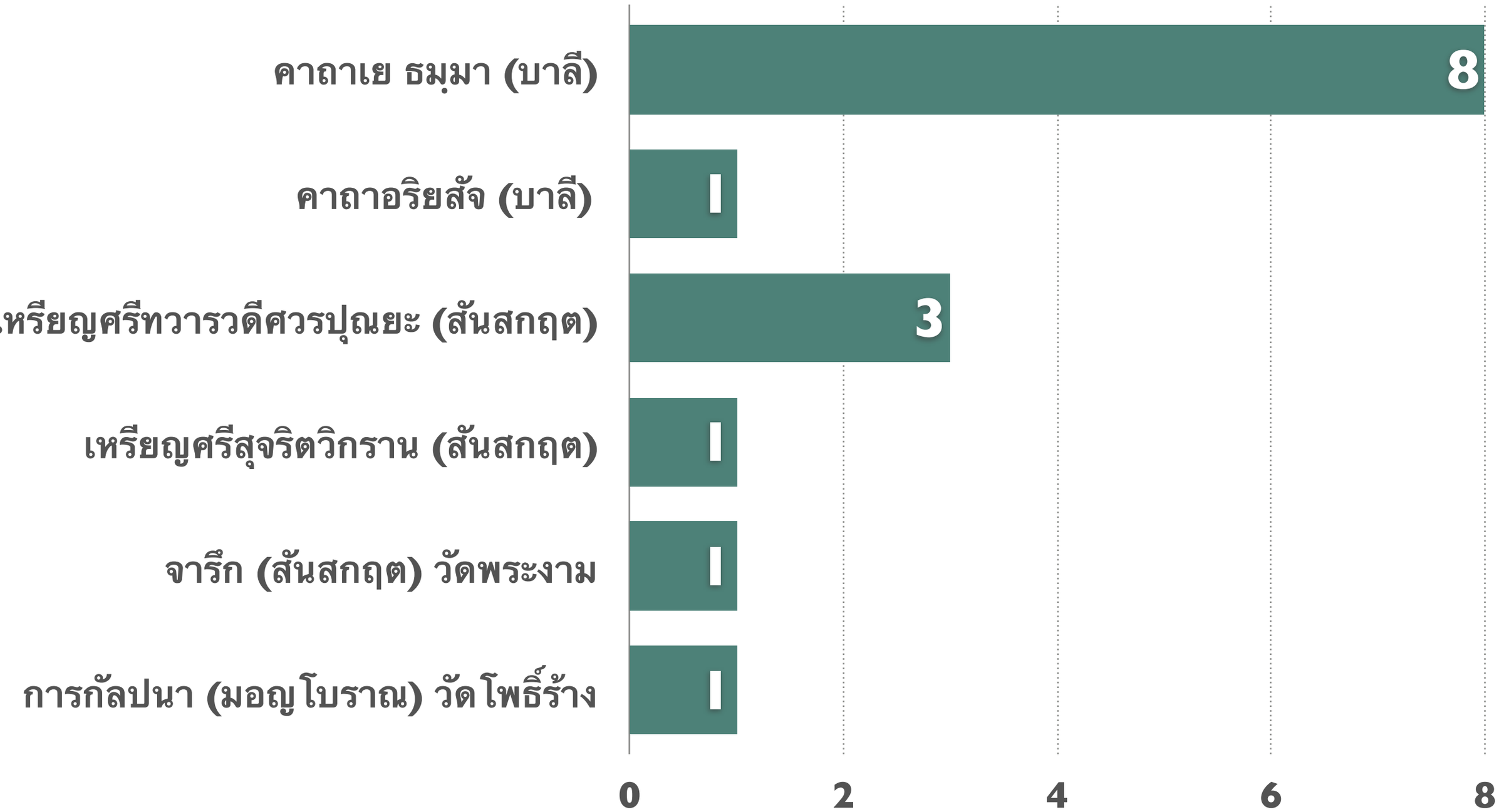

แผนภูมิแสดงจำนวนจารึกอักษรปัลลวะ สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12)
พบที่เมืองนครปฐม

สถานที่พบเหรียญเงินมีจารึก อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต “ศฺรีทฺวารวตีศฺวรปุณฺย”

เหรียญเงินมีจารึก "ศฺรีทฺวารวตีศฺวรปุณฺย"
พบในกระปุกดินเผา
ที่โบราณสถานคอกช้างดิน หมายเลข 7
เมืองอู่ทอง จ.สุพรรณบุรี

เหรียญเปอร์เซีย

โบราณสถานคอกช้างดิน หมายเลข 7

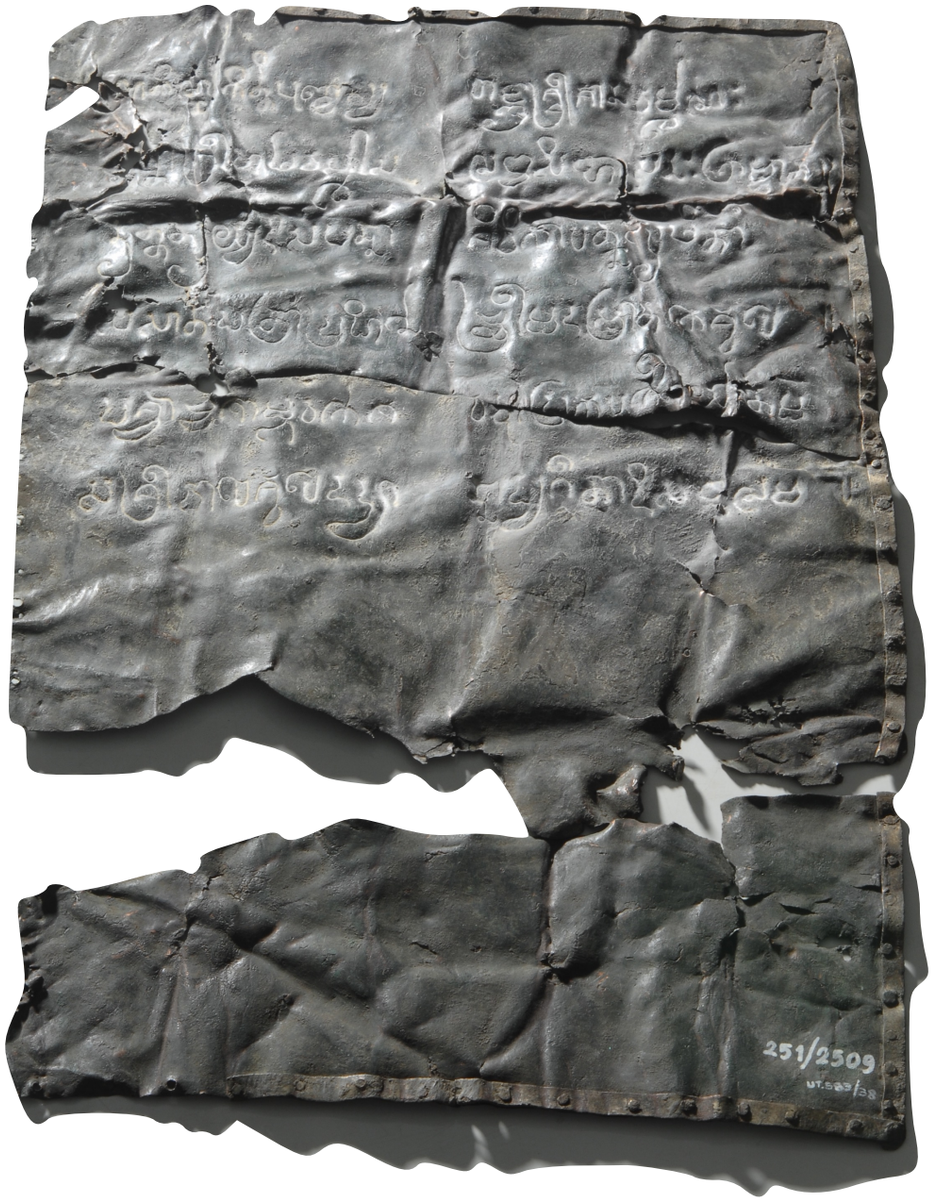

จารึกแผ่นทองแดง พบที่เมืองอู่ทอง
กล่าวถึงการทำบุญของพระเจ้าหรรษวรมัน
ผู้เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าอีศารวรมัน
ถวายแด่พระศิวลึงค์

ฐานพระศิวลึงค์
ที่ลานองค์พระปฐมเจดีย์

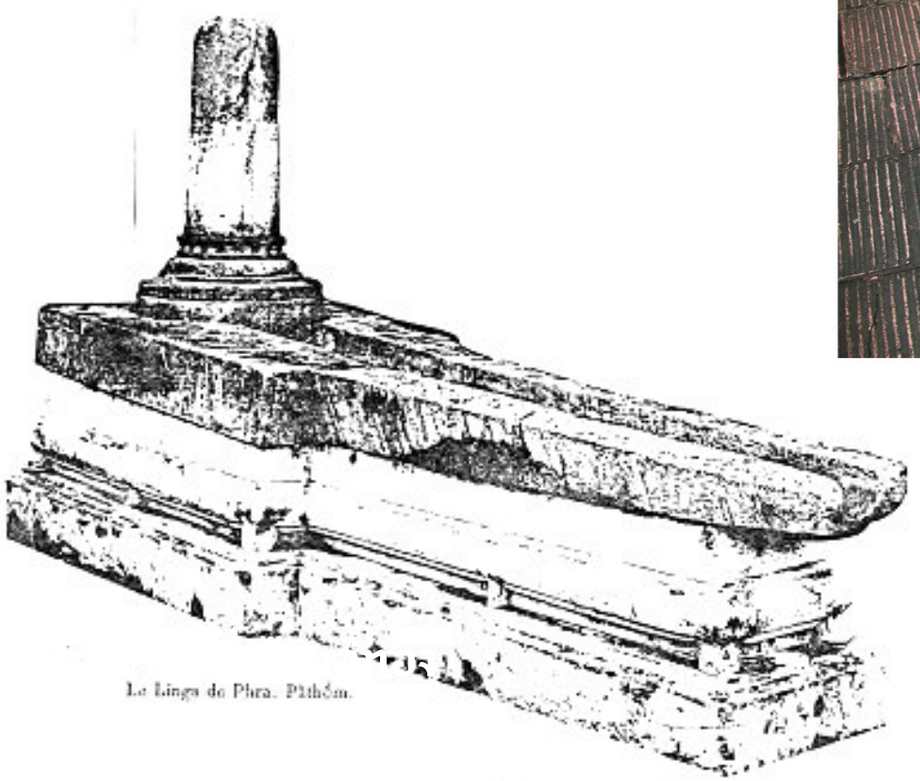

ภาพถ่ายเก่าศิวลึงค์
จากเนินหิน เมืองนครปฐม

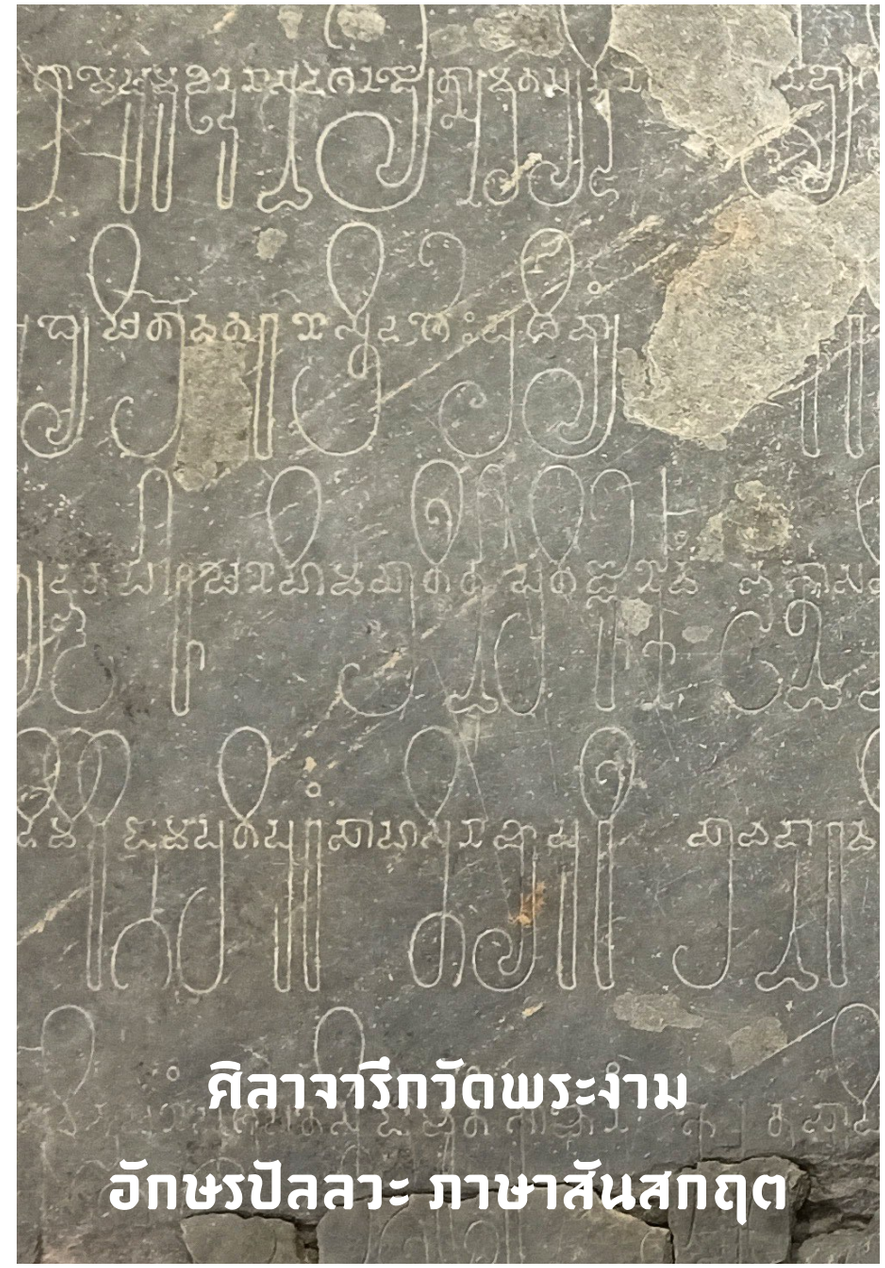

"(เมือง?)ทิมิริงคะ เป็นเทมือนยานของพระลักษมี เป็นเมืองที่ไม่มีเมืองใดเทียบได้ เมืองนั้นก็คือเมืองทัสตินาปุระและคือเมืองทวารวดีซึ่งยิ่งใหญ่ เนื่องจากความรุ่งเรือง เทมือนเมืองของพระวิษณุ....ที่มีชื่อว่า....โดยข้าพเจ้า เครื่องประดับที่สวยงามสำหรับปลอก (ศิวลึงค์) ของพระปศุปติ คือ ทองจำนวน 130 (ตำลึง?) และของถวายเทล่านี้.....เป็นของพระปรเมศวร ถูกเขียนไว้บนแผ่นศิลาจารึก"

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือจากนี้ไปตามฝั่งทะเลพ้นภูเขา
และหุบเขาไปแล้วมี แคว้นชิดหลีต๋าล้อ (ศรีเกษตร)
ถัดไปทางตะวันออกเฉียงใต้ตอนปากอ่าวเรียกว่า แคว้นเกียมลังเกีย
ต่อไปจากนี้ไปทางทิศตะวันออกเรียกว่า **แคว้นโตโลโปตี (ทวารวดี)**
ต่อไปทิศตะวันออกคือ แคว้นอี้เซี้ยน้าโป้ล้อ (อีศานปุระ)
ต่อจากนั้นไปทางทิศตะวันออกคือ แคว้นม่อออเจียมปอ (มหาจามปา)

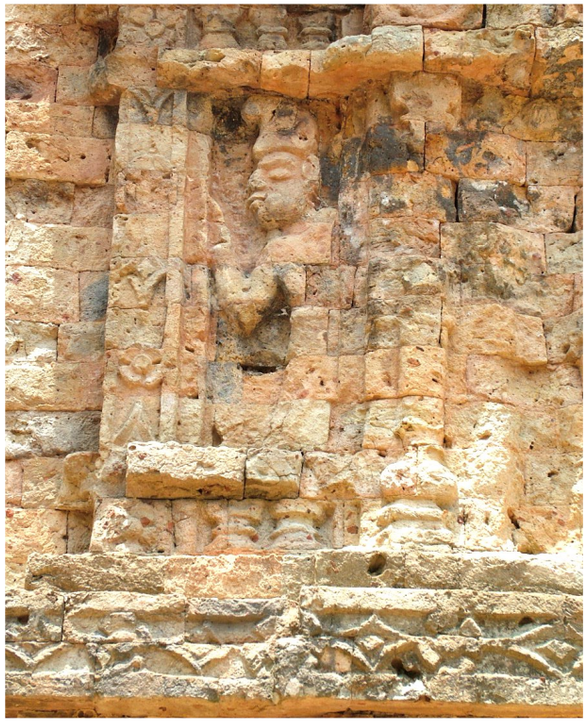

อีศานปุระ
ปราสาทสมโบร์ไพรกุก S11

ทวารวดี
วัดพระประโทณเจดีย์

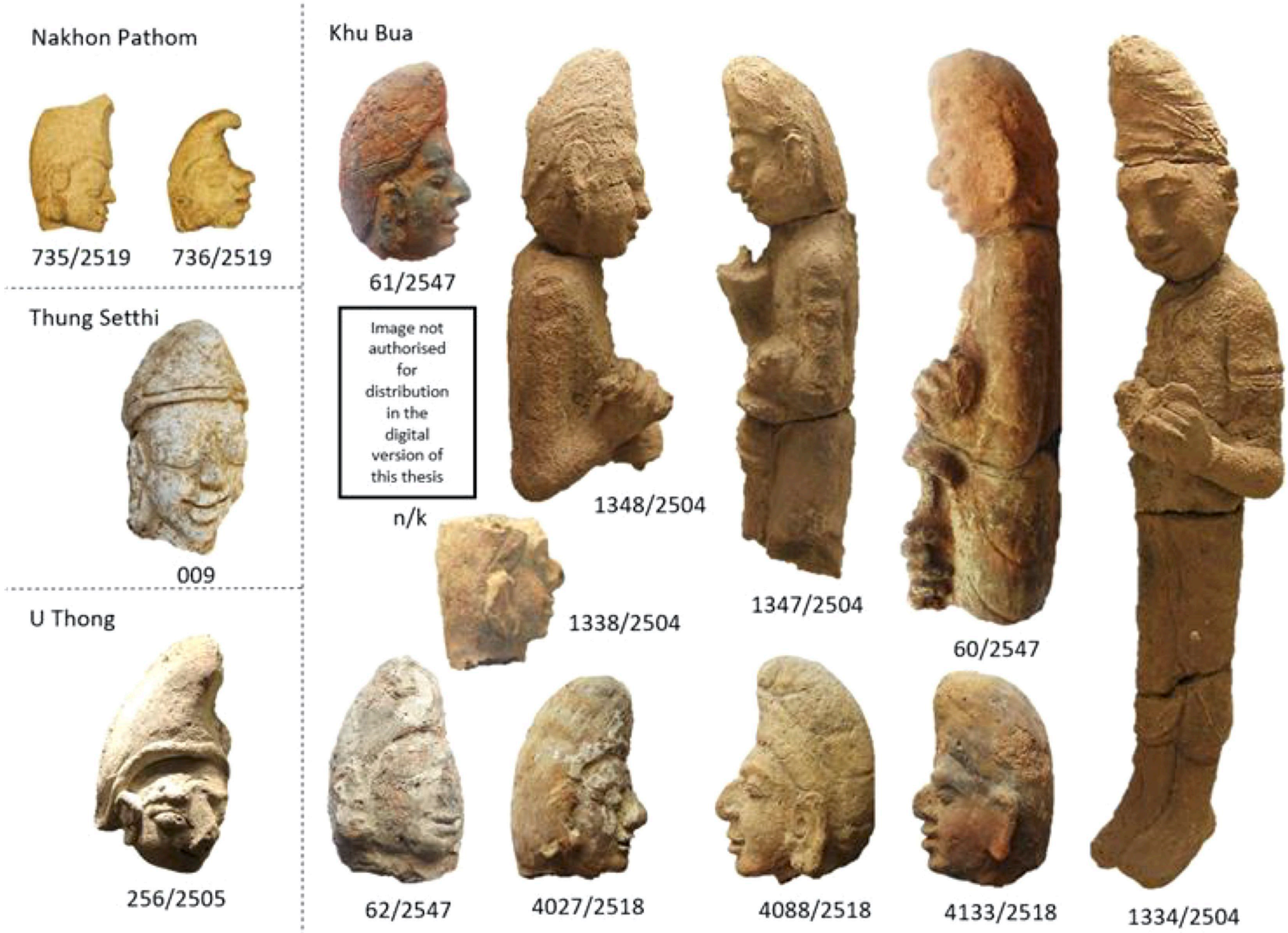

Wreyford, Ben (2018) Seeing The 'Foreigner' In The Art Of Early Southeast Asia c.100 BCE – c.900 CE.

จารึกวัดโพธิ์ร้าง อักษรปัลลวะ ภาษามอญโบราณ พบที่เมืองนครปฐมโบราณ

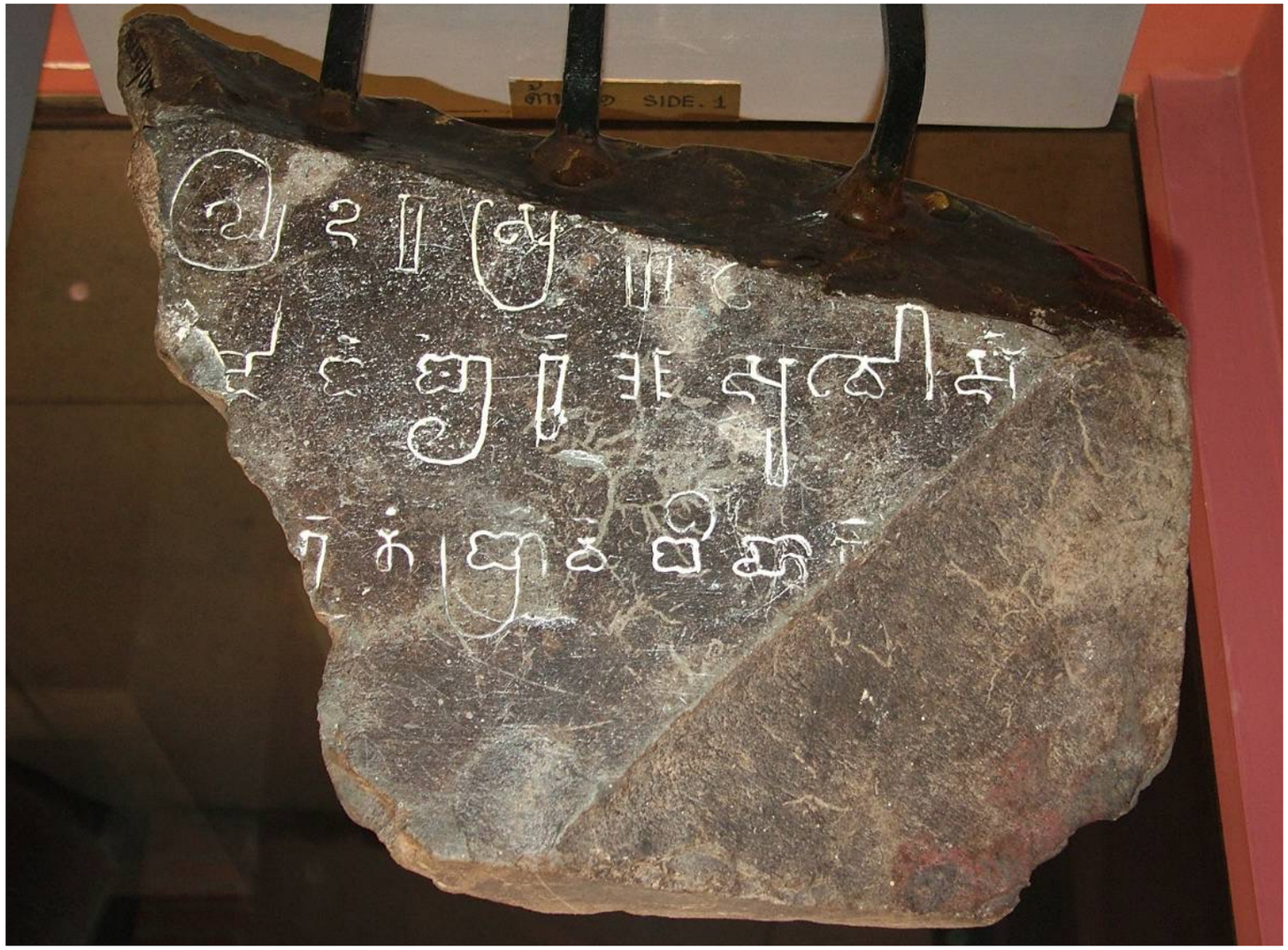

"บริเวณอารามที่มีเนื้อที่ดินจำนวน 170 มีแนวต้นมะพร้าวเป็นเครื่องหมาย เขตของอาราม พร้อมด้วย<u>เสาหงส์</u> 1 ต้น ภาชนะอาบเงิน พระพุทธรูป และวิหาร ได้เกิดจากการกระทำของ<u>โต้ง</u> ทั้ง 2ฯ"

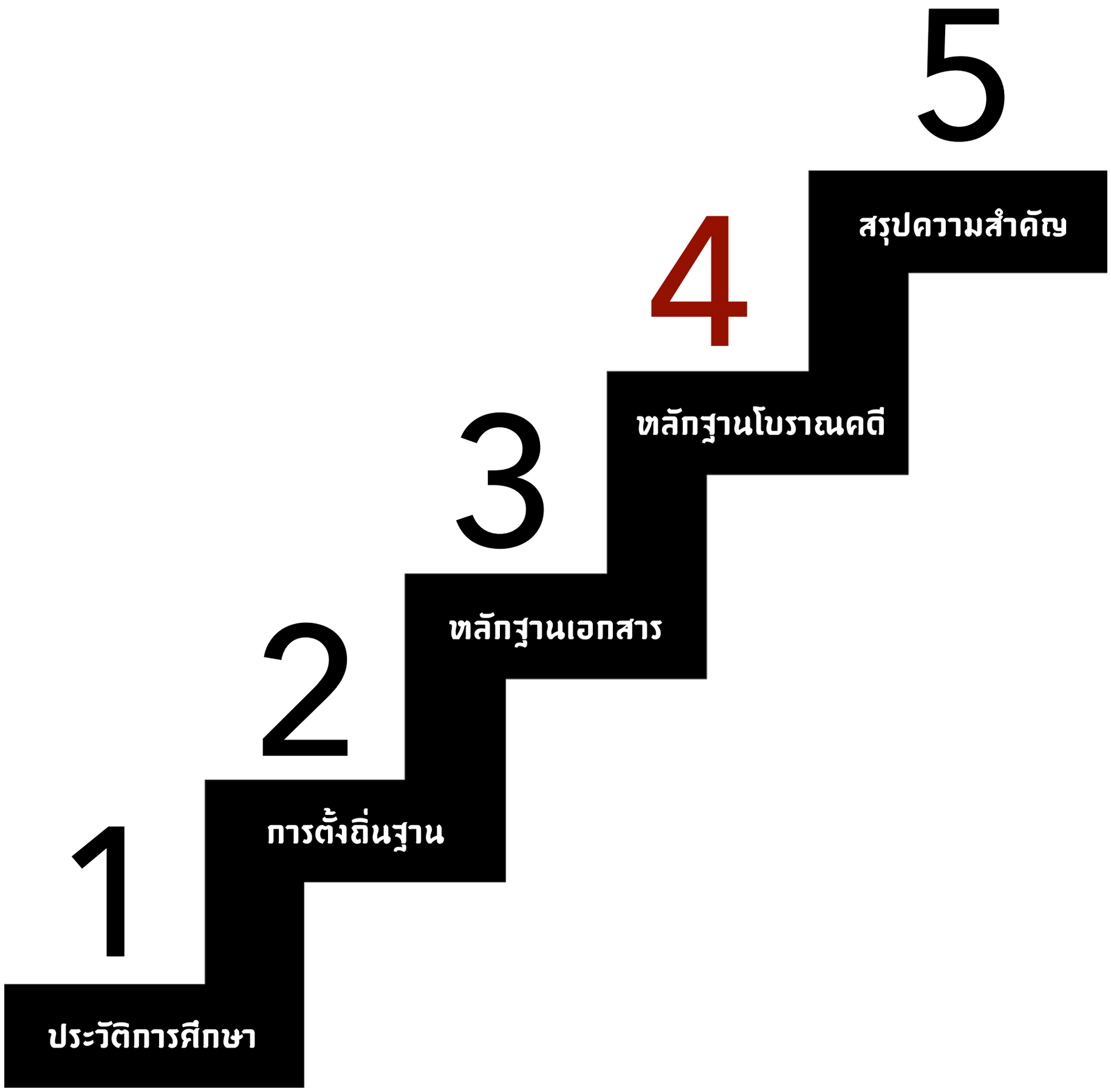
5
สรุปความสำคัญ
4
หลักฐานโบราณคดี
3
หลักฐานเอกสาร
2
การตั้งถิ่นฐาน
1
ประวัติการศึกษา

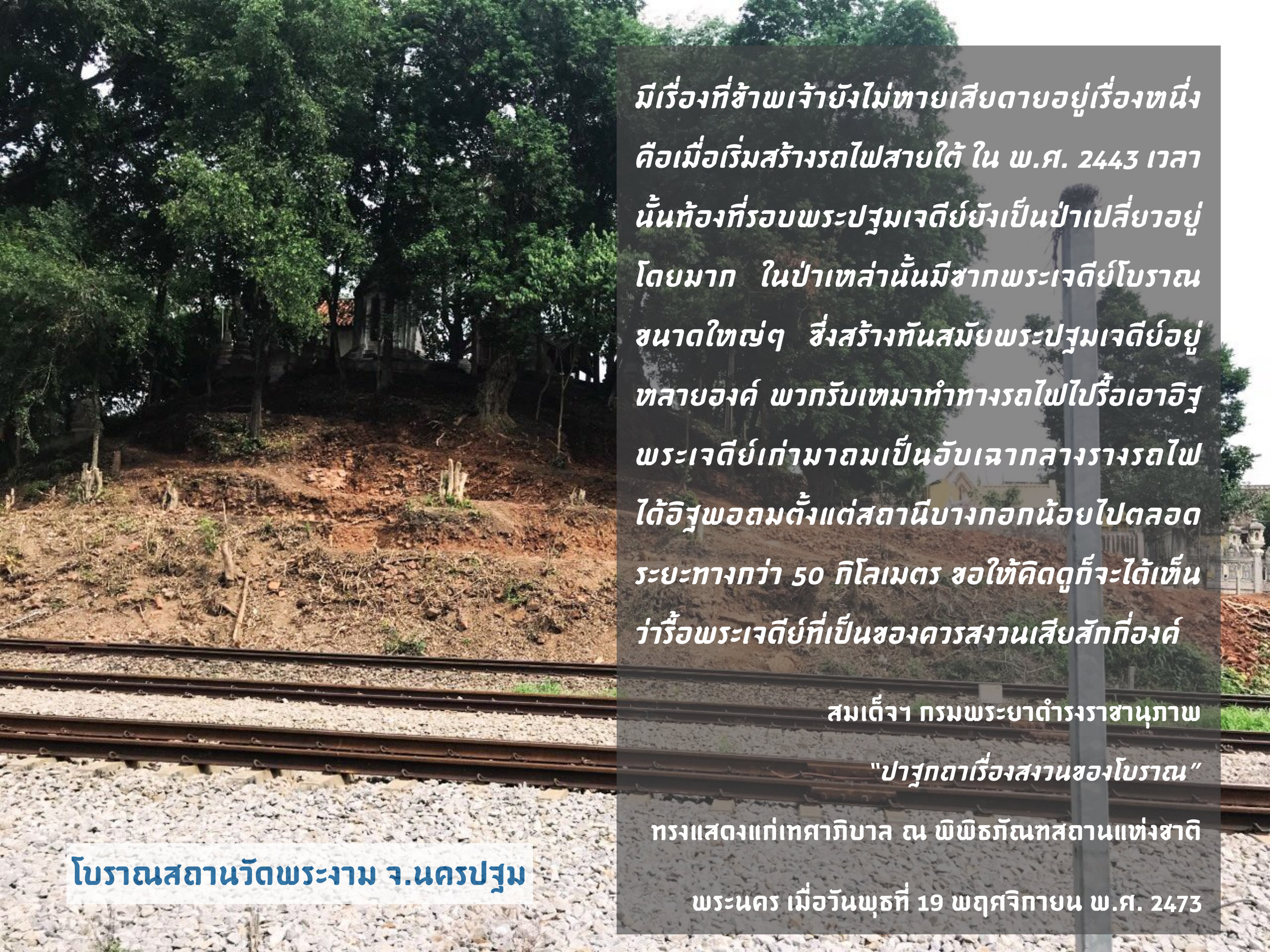

มีเรื่องที่ข้าพเจ้ายังไม่หายเสียดายอยู่เรื่องหนึ่ง คือเมื่อเริ่มสร้างรถไฟสายใต้ ใน พ.ศ. 2443 เวลานั้นท้องที่รอบพระปฐมเจดีย์ยังเป็นป่าเปลี่ยวอยู่โดยมาก ในป่าเหล่านั้นมีซากพระเจดีย์โบราณขนาดใหญ่ๆ ซึ่งสร้างทันสมัยพระปฐมเจดีย์อยู่หลายองค์ พวกรับเหมาทำทางรถไฟไปรื้อเอาอิฐพระเจดีย์เก่ามาถมเป็นอับเฉาตลางรางรถไฟได้อิฐพอถมตั้งแต่สถานีบางกอกน้อยไปตลอดระยะทางกว่า 50 กิโลเมตร ขอให้คิดดูก็จะได้เห็นว่ารื้อพระเจดีย์ที่เป็นของควรสงวนเสียสักกี่องค์

สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

"ปาฐกถาเรื่องสงวนของโบราณ"

ทรงแสดงแก่เทศาภิบาล ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

พระนคร เมื่อวันพุธที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2473

โบราณสถานวัดพระงาม จ.นครปฐม

ประติมากรรมศิลปะทวารวดี จากเมืองโบราณนครปฐม

Ajanta Cave

ธรรมจักร ศิลปะทวารวดี
จากเมืองโบราณนครปฐม

สถานที่พบธรรมจักรและกวางหมอบศิลปะทวารวดี

แหล่งโบราณคดีใน อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี

ธรรมจักร ศิลปะทวารวดี
จากเมืองโบราณนครปฐม

โกลนพระพุทธรูป
ศิลปะทวารวดี
อยู่ที่วัดทนองปลาไหล
อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี

เขาย้อย จ.เพชรบุรี

นครปฐม

การควบคุมแหล่งทรัพยากรของเมืองนครปฐม และเส้นทางขนส่งภายในภูมิภาค

การควบคุมแหล่งทรัพยากรของเมืองนครปฐม และเส้นทางขนส่งภายในภูมิภาค

บ้านโป่งมะนาว
จ.ลพบุรี

เหมืองสองท่อ
อ.ทองผาภูมิ
(เหมืองตะกั่ว)

เส้นทางตามแม่น้ำแม่กลอง

ก้อนตะกั่ว ขุดพบที่หอเอก

นครปฐม

เส้นทางเลียบชายฝั่งทะเล

แหล่งเรือจม
พนมสุรินทร์

เขาย้อย
(แหล่งหิน)

ทะเล
อันดามัน

อ่าวไทย

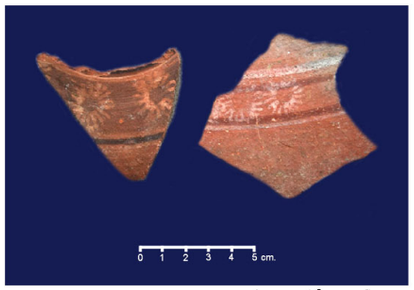

พบจากการสำรวจแหล่งโบราณคดีหอเอก

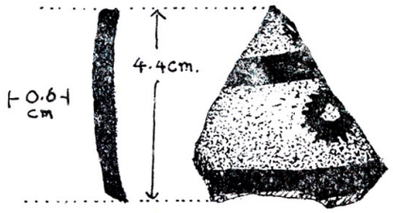

พบจากการขุดค้นที่ตำบลพระประโทนเมือ พ.ศ. 2524

หอเอก

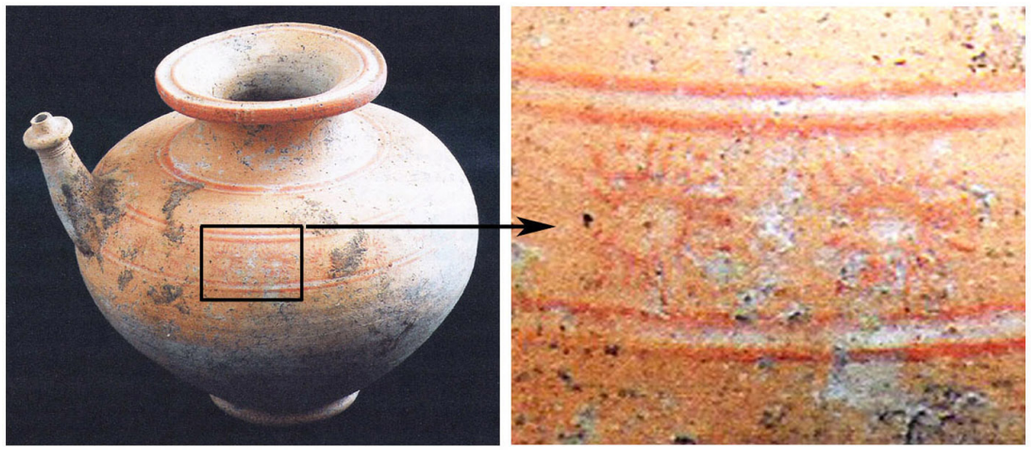

ภูมิสนาย, กัมพูชา

อังกอร์ บอเรย, กัมพูชา

การขุดค้นที่ แหล่งโบราณคดี หอเอก เมื่อ พ.ศ. 2552

ชั้นวัฒนธรรมสมัยทวารวดี (ตอนกลาง) ที่แหล่งโบราณคดีในตำบลธรรมศาลา ขุดค้นเมื่อ พ.ศ. 2553

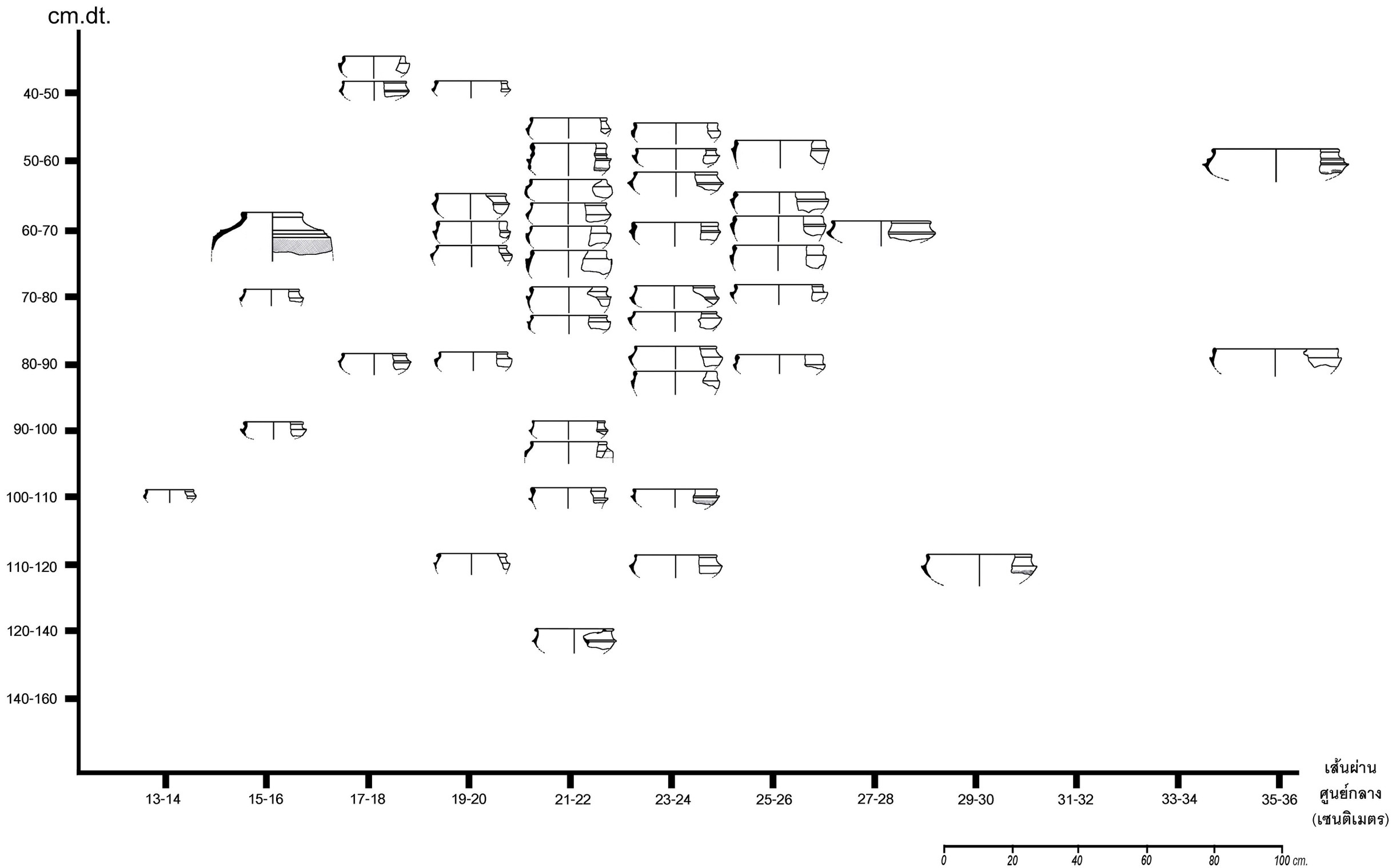

แผนภูมิแสดงคุณลักษณะของหม้อมีสันจากเมืองนครปฐม
(จำแนกตามขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางขอบปาก)

ภาชนะดินเผาสมัยทวารวดี (คนโทและหม้อพรมน้ำ)
พบจากการขุดค้นที่ตำบลธรรมศาลา เมื่อ พ.ศ. 2553

เครื่องถ้วยราชวงศ์ถัง ขุดค้นพบที่ตำบลธรรมศาลา กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 14

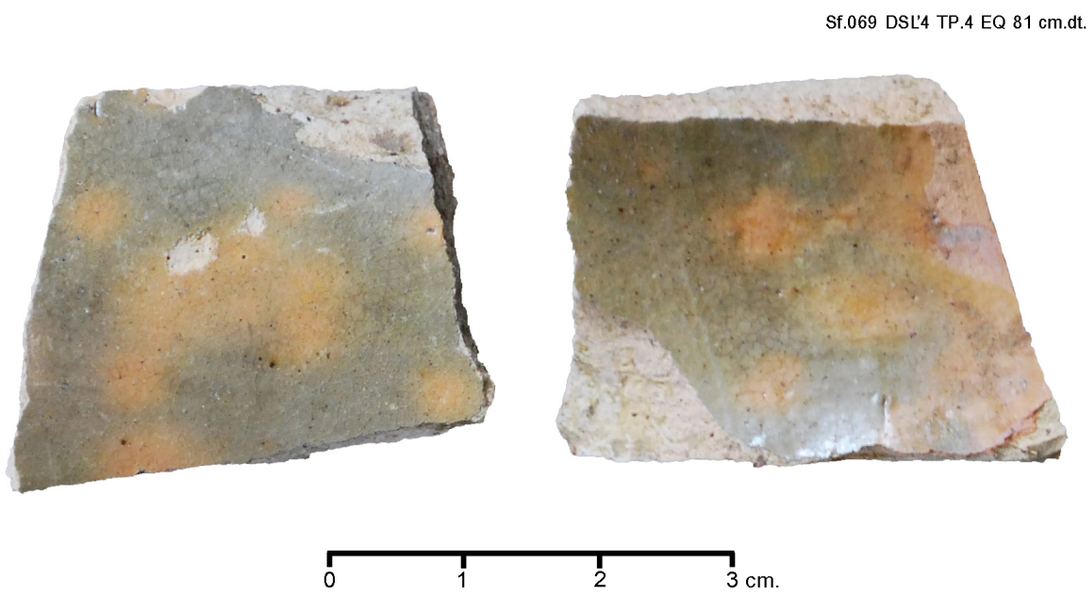

เรือจมพนมสุรินทร์ จ.สมุทรสาคร

T'ang Tri-colored ware

FALSE GOLD-GLASS BEAD

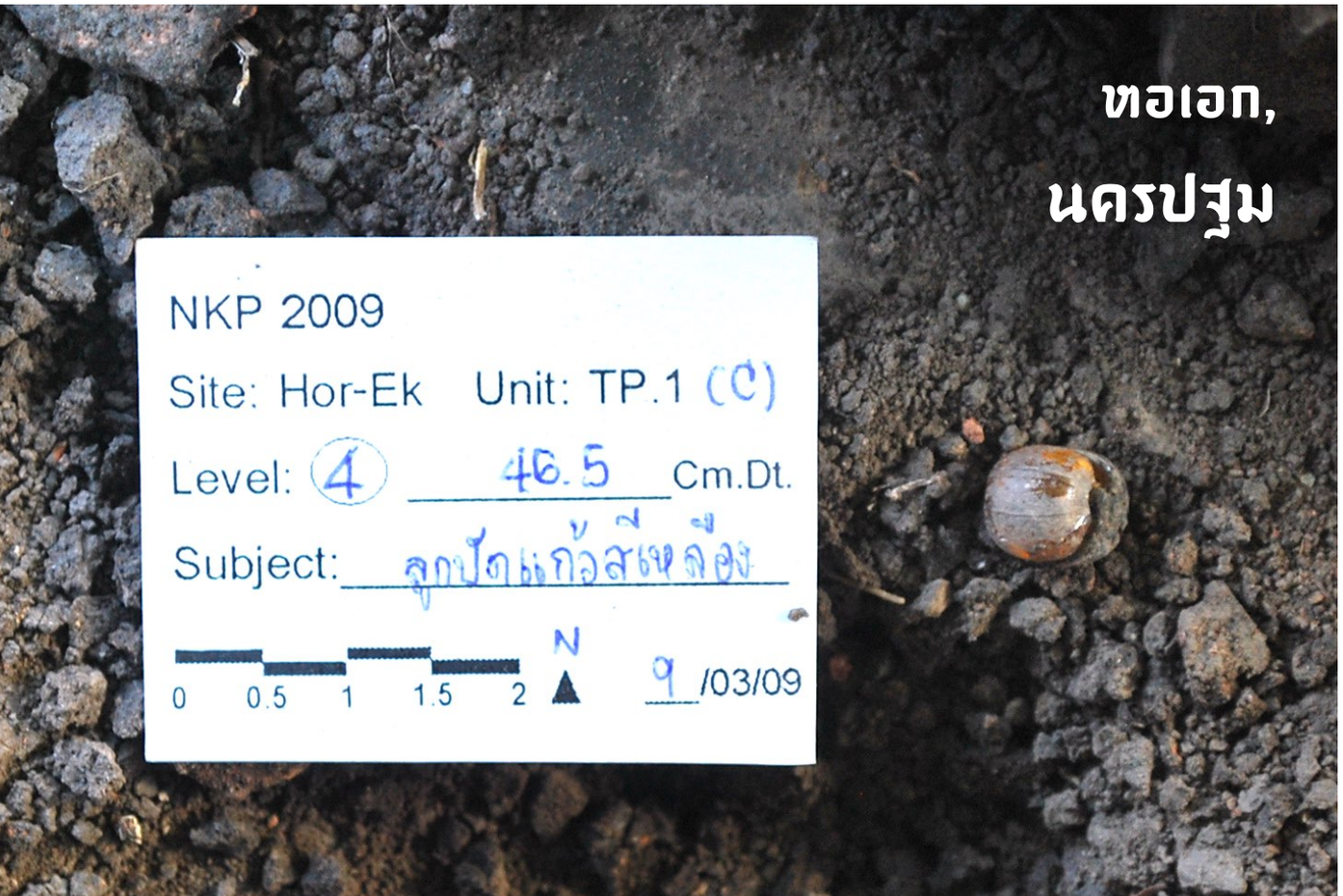

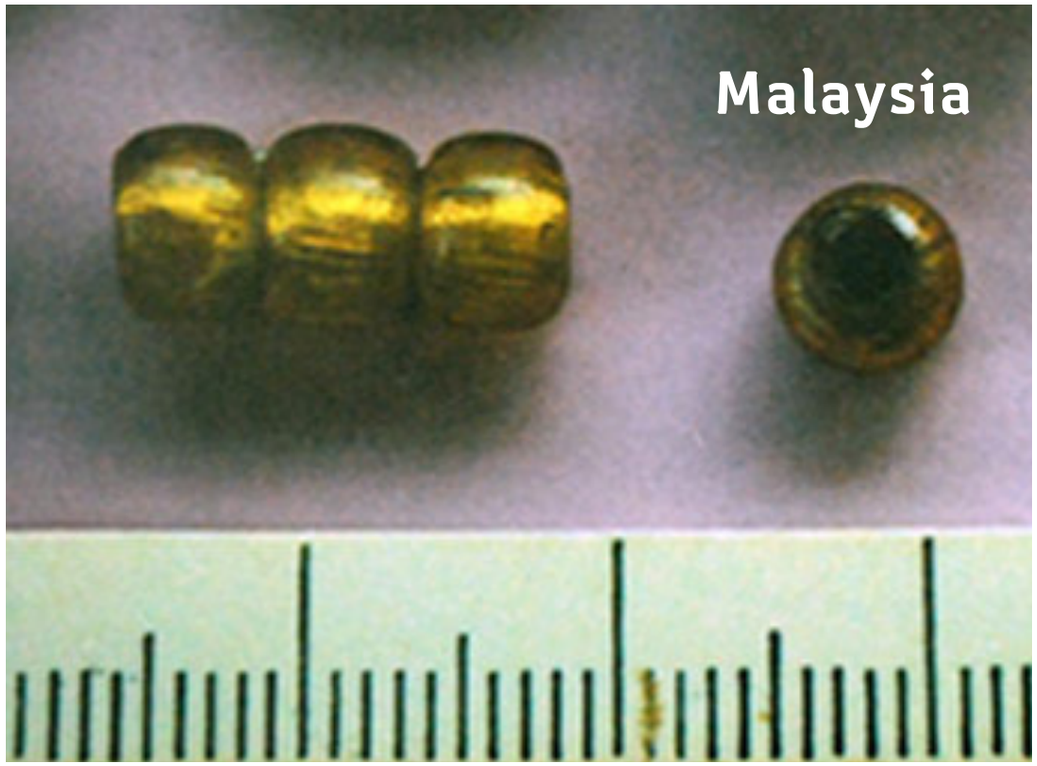

แหล่งเรือจมพนมสุรินทร์ จ.สมุทรสาคร

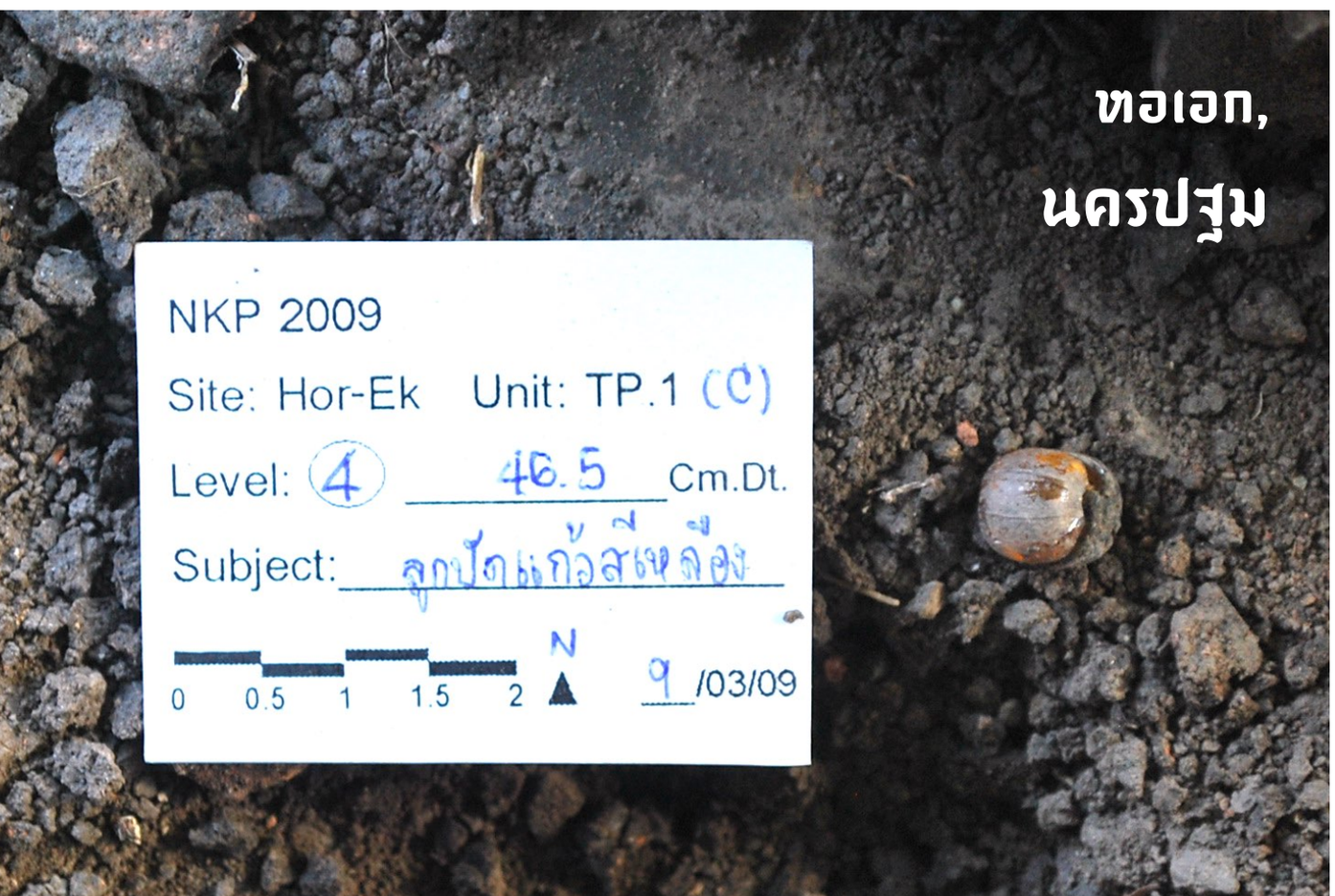

ทอเอก,
นครปฐม

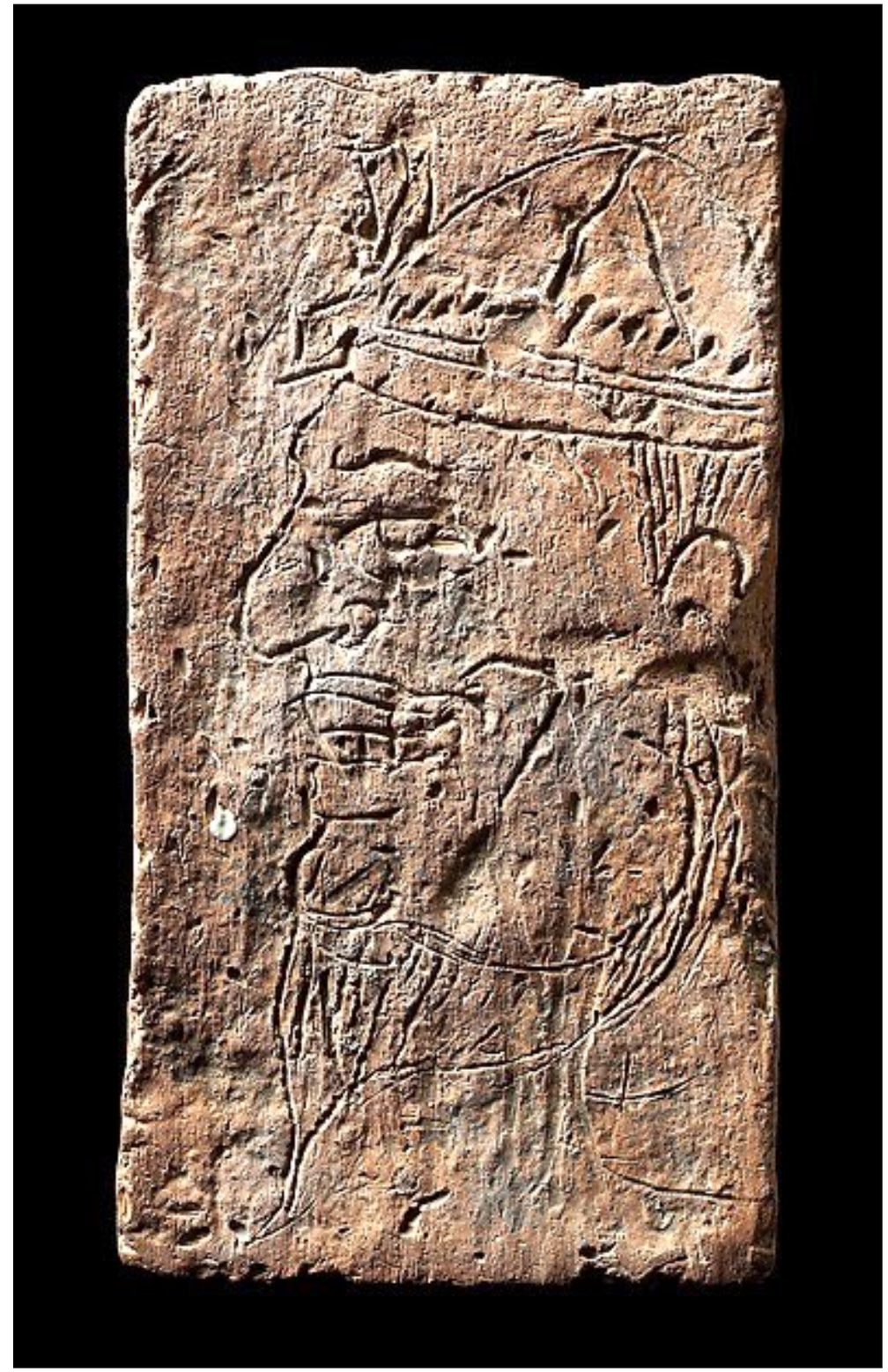

ภาพสลักใบหน้าชาวมุสลิม
พบที่เจดีย์จุลประโทน

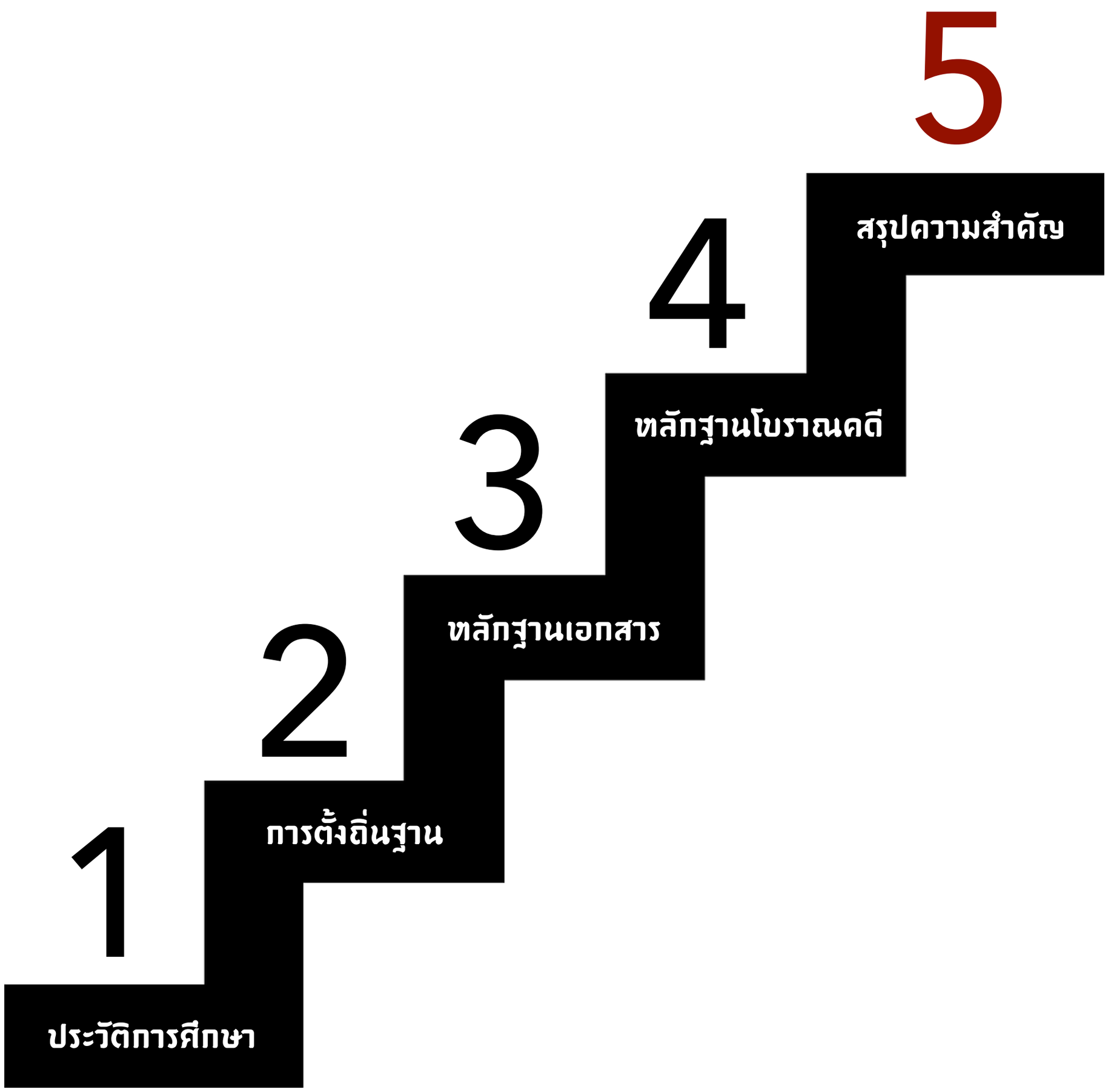
5
สรุปความสำคัญ
4
หลักฐานโบราณคดี
3
หลักฐานเอกสาร
2
การตั้งถิ่นฐาน
1
ประวัติการศึกษา

จุดเริ่มต้นของ
การศึกษา
โบราณคดี
ในสยามประเทศ
(สมัยรัชกาลที่ 4)
ศูนย์กลาง
(แห่งหนึ่งของ) ทวารวดี
(โดยเฉพาะในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12)
ทั้งการปกครอง, ศาสนา,
ศิลปกรรม, เศรษฐกิจ
(การค้าภายในและนานาชาติ)